

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Кафедра загальної та клінічної психології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«СУЧАСНА КЛІНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

за освітньо-професійною програмою

«Клінічна та реабілітаційна психологія»

другий (магістерський) рівень вищої освіти

галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальність	053 «Психологія»
факультет психології	

Івано-Франківськ – 2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни «Сучасна клінічна психологія» для студентів галузі знань **05 «Соціальні та поведінкові науки»**, спеціальності **053 «Психологія»** за освітньо-професійною програмою «Клінічна та реабілітаційна психологія» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти. 2020. 22 с.

Розробник: Кулеша-Любінець Мирослава Миронівна, доцент кафедри загальної та клінічної психології, кандидат психологічних наук, доцент.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної та клінічної психології.

Протокол від “28” серпня 2020 р. № 2
Завідувач кафедри загальної та
клінічної психології

(Москалець В.П.)

Схвалено методичною комісією факультету психології
Протокол від “10” вересня 2020 р. № 2

Голова

(Пілецька Л. С.)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань: 05 – соціальні та поведінкові науки	<i>Обов'язкова дисципліна</i>	
Модулів – 1	Спеціальність : 053 «Психологія»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин – 180		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 8	Освітній рівень: другий (магістерський)	Лекції	
		24 год.	12 год.
		Практичні, семінарські	
		36 год.	8 год.
		Лабораторні	
		-	-
Мова навчання: Українська		Самостійна робота	
		120 год.	160 год.
		Вид контролю: іспит	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 33% / 67%

для заочної форми навчання – 10% / 90%

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

розширити та поглибити теоретичні уявлення студентів про особливості функціонування особи з розладами здоров'я, сформувати практичні навички проведення диференціальної діагностики в процесі клініко-психологічного дослідження та психологічної інтервенції.

Завдання вивчення дисципліни:

- ознайомлення студентів з особливостями функціонування особи з розладами здоров'я;
- оволодіння теорією, практикою клініко-психологічного дослідження та психодіагностики реєстр-синдромів;
- формування навичок психологічної інтервенції у сфері клінічної психології;
- розробка заходів з питань збереження психічного (соматичного) здоров'я та психологічного благополуччя.

ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Місце навчальної дисципліни «Сучасна клінічна психологія» визначається фундаментальною роллю для майбутніх психологів знань, вмінь та навичок з організації психологічної діагностики та корекції хворих з розладами психічного (соматичного) здоров'я; важливістю здійснення заходів з питань збереження психічного здоров'я населення.

Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК 5. Цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність. ЗК 6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК 7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
Спеціальні компетентності (СК)	СК 3. Обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності. СК 4. Здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну, профілактично-просвітницьку) з використанням науково верифікованих методів та технік. СК 7. Приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності. СК 8. Оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію. СК 9. Дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями. СК 10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях. СК 11. Здатність створювати, організовувати та реалізовувати різноманітні способи психологічного супроводу на етапах профілактики, лікування, та реабілітації.
Програмні результати навчання	
ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій. ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість. ПР6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість. ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності. ПР10. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності. ПР12. Застосовувати відповідну наукову інформацію щодо вирішення проблем профілактики, збереження, відновлення здоров'я та реабілітації та оцінювати її за критеріями адекватності. ПР13. Використовувати модифікації існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності психолога у медичних, санітарно-курортних та реабілітаційних закладах.	

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Репродуктивний, пояснювально-ілюстративний, частко-пошуковий, дослідницький методи, метод проблемного викладання.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Усне та письмове опитування, навчальні тести, есе, контрольні роботи (2), конспекти першоджерел, мультимедійна презентація, протоколи клініко-психологічного дослідження, програма заходу психологічної просвіти з питань збереження психічного здоров'я, екзамен.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності студента при оцінюванні результатів навчання з навчальної дисципліни, є:

- своєчасне і у повному обсязі виконання всіх навчальних завдань, що передбачені робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння самостійно аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку та розвитку;
- вміння застосовувати методи психологічної діагностики, психокорекції та психопрофілактики на практиці;
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.

ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання навчальних досягнень студентів за усіма видами навчальних робіт проводиться за *поточним* та *підсумковим* контролюми. Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться в усній та письмовій формі (тестування, контрольна робота, самостійної роботи).

Контроль самостійної роботи проводиться шляхом перевірки виконаних завдань. Усі контрольні заходи включено до 100-бальної шкали оцінювання.

Оцінювання знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою, де 50 балів відводиться на оцінку усних відповідей студентів, тестування, презентації, виконання самостійної роботи та контрольної роботи і 50 балів – на оцінювання відповідей студентів на екзамені.

На семінарських заняттях студенти за *усну відповідь* та *письмову відповідь* (тестування) максимально можуть отримати 5 балів. При цьому, студенти здійснюють огляд літератури за ключовими поняттями теми, анотують та конспектують першоджерела, оформляють відповіді на питання семінару у вигляді асоціативних малюнків-схем, пишуть есе, розглядають клінічні випадки, дискутують з приводу напрямків психологічної допомоги особам, розробляють заходи психологічної просвіти з питань збереження психічного здоров'я і стану психологічного благополуччя.

Усне опитування студентів може здійснюватись індивідуально або фронтально. Загальний бал за цей вид роботи по кожному змістовому модулю виводиться з середнього балу за всі усні і письмові відповіді.

Розподіл балів, що отримують студенти

Поточне опитування та самостійна робота											Іспит	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11		
Усне та письмове опитування, тестування – 5 б. Самостійна робота – 5 б.			Усне (письмове) опитування, тестування – 15 б. Самостійна робота – 15 б.								50	100
Контрольні роботи (2) – 10 б.												

T1, T2 і т.д. – теми дисципліни

Самостійна робота студентів ділиться на базову і додаткову. Базова самостійна робота забезпечує підготовку студента до аудиторних занять і контрольних заходів. Результати цієї підготовки виявляються в активності студента на заняттях, при виконанні ним контрольних робіт, тестових завдань й інших видів робіт. Базова самостійна робота студентів включає: опрацювання лекційного матеріалу і рекомендованої літератури; пошук (підбір), огляд літератури і електронних джерел інформації; вивчення матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання; підготовка до лабораторних робіт, практичних (семінарських) занять; підготовка до написання контрольних робіт, інших форм поточного контролю; систематизація вивченого матеріалу перед семестровим екзаменом.

Додаткова самостійна робота спрямована на поглиблення і закріплення знань студента, розвиток аналітичних навичок з проблематики навчальної дисципліни. Вона включає такі види робіт: аналіз наукових публікацій з визначеної викладачем теми; оформлення малюнку-схеми; проведення клініко-психологічного дослідження у позааудиторний час; написання есе за заданою проблематикою; розробка конспекту заходу просвітницького спрямування; бібліографічний огляд літератури за заданою проблематикою; розробка мультимедійної презентації; виконання практичних задач, ситуативних завдань; опрацювання художніх фільмів; підготовка порівняльної таблиці; підготовка термінологічного словника та ін.

Самостійна робота студентів максимально оцінюється залежно від виду роботи. За конспектування матеріалів з актуальних питань клінічної психології студенти отримують 1 бал; за есе, генограму – 1 бал; за оформлення матеріалів клініко-психологічного дослідження – 2 бали; за мультимедійну презентацію повідомлення про невротичні розлади – 2 бали; за оформлення матеріалів діагностики депресії в осіб – 1 бал; за аналіз художніх фільмів з питань клінічної психології – 2 бали; за оформлення порівняльної таблички розладів особистості та психопатій – 1 бал; за проведення просвітницького заходу для пацієнтів (їх родичів, медперсоналу – на вибір) ЛПЗ з питань збереження психічного здоров'я та психологічного благополуччя – 5 балів.

Вимоги до просвітницького заходу з питань збереження психічного здоров'я в умовах лікувально-профілактичного закладу:

Виступ на просвітницьку тематику для пацієнтів(медперсоналу) лікарні є формою самостійної роботи студентів під час вивчення дисципліни.

Метою заходу є поглиблене вивчення студентами психологічних особливостей пацієнтів із соматичною патологією та спроба практичної просвітницького напрямку психолога лікувально-профілактичного закладу.

Для досягнення мети студенти розподіляються по-двоє чи по-троє, обирають тему та виступають в одному з відділень клінічної лікарні.

Структура виступу:

1. Вступ (вказується тема, її актуальність).
2. Теоретична частина (включає аналіз медико-психологічної літератури з досліджуваної теми).
3. Практична частина (містить психологічні рекомендації для пацієнтів (медперсоналу) з досліджуваної теми).
4. Висновки.
5. Додатки (включають аудіо-, відеозаписи або фотознімки, довідкову інформацію, буклети, брошури тощо).

Оцінювання виступу студентів здійснює викладач за орієнтовною анкетною. Критеріями оцінювання є досягнення мети, актуальність теми, відповідність теми виступу та аудиторії, тривалість, доступність викладу, використання унаочнення, дотримання структури виступу, наявність зворотного зв'язку, комунікативні здібності.

Критерії оцінювання просвітницького заходу:

5 балів виставляється, якщо завдання актуальне, виконано вчасно і в повному обсязі, відповідає обраній темі і меті, триває не менше 15-20 хв., є доступним для аудиторії, використовуються унаочнення, дотримана структура виступу, наявний зворотній зв'язок, проявлені комунікативні здібності.

4 бали виставляються, якщо завдання актуальне, виконано вчасно і в повному обсязі, проте є помилки; відповідає обраній темі і меті, триває менше 15-20 хв., є доступним для аудиторії, використовуються унаочнення, дотримана структура виступу, зворотній зв'язок наявний частково, проявлені комунікативні здібності.

3 бали виставляються, якщо завдання актуальне, виконано вчасно, але не в повному обсязі, є помилки; відповідає обраній темі і меті, триває менше 10 хв., є малодоступним для аудиторії, унаочнення не використовуються, дотримана структура виступу, зворотній зв'язок наявний частково, проявлені комунікативні здібності.

2 бали виставляються, якщо завдання актуальне, виконано вчасно, але не в повному обсязі, є помилки; мало відповідає обраній темі і меті, триває менше 10 хв., є малодоступним для аудиторії, унаочнення не використовуються, не дотримана структура виступу, зворотного зв'язку немає, проявлені комунікативні здібності.

1 бали виставляються, якщо завдання актуальне, виконано не вчасно і не в повному обсязі, є помилки; не відповідає обраній темі і меті, триває менше 5 хв., є малодоступним для аудиторії, унаочнення не використовуються, не дотримана структура виступу, зворотного зв'язку немає, не проявлені комунікативні здібності.

0 балів виставляється, якщо завдання не виконано.

Для оперативного опитування студентів на семінарських заняттях використовують *тестовий контроль знань* з тем, які виносяться на самостійне опрацювання. Для цього передбачені завдання з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих, завдання на встановлення правильної відповідності, завдання на встановлення правильної послідовності.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді передбачають перевірку цілої низки знань, умінь, навичок (знання термінів, процесів тощо, уміння конкретизувати, уміння виділяти головне, уміння визначати передумови, причини, приводи та сутність розвитку розладів психіки). Завдання вважається виконаним, якщо студент вказав правильний варіант відповіді, і оцінюється у 0,5 бала.

Завдання на встановлення правильної відповідності (логічні пари). До кожного завдання подано інформацію, що позначено цифрами (лівий стовпчик) та буквами (правий стовпчик). Виконуючи завдання, необхідно встановити відповідності між двома групами інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари). Кожна правильно визначена логічна пара оцінюється в один бал. Максимальна кількість балів за завдання – 2

Завдання на установлення правильної відповідності. До кожного завдання подано перелік процесів, симптомів тощо, позначених буквами. Їх необхідно розташувати у правильній послідовності. Завдання вважається виконаним, якщо студент визначив правильну послідовність, і оцінюється в 1 бал.

Контрольні роботи (2) студентів максимально оцінюються у 5 балів кожна. При цьому 5 б. виставляється, коли питання контрольної роботи розкриті повністю, наведені приклади описаних явищ, подано обґрунтування виникнення того чи іншого явища. 4 б. виставляються у разі недостатнього аналізу явища, наведено лише один приклад, питання розкрито не в повній мірі, проте студент дав відповіді на всі питання. 3 б. за контрольну роботу виставляється, коли студент не відповів на одне питання контрольної роботи, дав часткові відповіді на решта і не навів приклади описаних явищ. 2 б. виставляється, коли студент не відповів на половину питань, проте дав часткові малозмістовні відповіді на решта. 1 б. виставляється студенту, який не відповів на жодне питання, або у відповідях не розкритий зміст питання.

Питання до контрольної роботи №1:

1. Основні етапи виникнення психічних та поведінкових розладів.
2. Індивідуально-орієнтований, патогенний та салютогенний підходи у клініко-психологічному дослідженні.
3. Діагностичні принципи-альтернативи розмежування психологічних феноменів і психопатологічних симптомів: хвороба-особистість, нозос-патос, реакція-стан-розвиток, психотичний-непсихотичний, екзогенне-ендогенне-психогенне, дефект-одужання-хроніфікація, адаптація-дезадаптація, негативне-позитивне, компенсація-декомпенсація, фаза-напад-епізод, ремісія-рецидивинтермісія, тотальне-парціальне, типовість-атиповість, симуляція-дисимуляція-агравация.
4. Особливості клініко-психологічного дослідження дітей та підлітків.
5. Суб'єктивна та об'єктивна важкість захворювання
6. Поняття «симптом». Позитивний, негативний, обов'язковий, факультативний, додатковий симптоми.
7. Особливості клініко-психологічного дослідження дітей та підлітків.
8. Завдання нейропсихологічного дослідження.
9. Завдання патопсихологічного дослідження.
10. Завдання психологічного дослідження в соматичній клініці.

Питання до контрольної роботи №2:

1. Психологія хворого. Медико-психологічні особливості сучасного хворого.
2. Суб'єктивна та об'єктивна важкість захворювання.
3. Поняття про внутрішню картину хвороби. Складові внутрішньої картини хвороби.
4. Типи психологічного ставлення до хвороби (за А.Лічко, М.Івановим).
5. Форми поведінки особи залежно від психологічної реакції на звістку про хворобу (агравация, симуляція, дисимуляція).
6. Поняття стигми, психологічні підходи до подолання стигматизації.
7. Чинники інтенсивності больового відчуття.
8. Психосоматична концепція болю Енгеля.
9. Загальна характеристика психічного болю.
10. Психотерапія хронічного болю.
11. Розлади психіки і поведінки в немовлячому та ранньому віці (за В.Ковальовим, Д.Ісаєвим).
12. Психічні та психосоматичні розлади у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.
13. Розлади поведінки у підлітків та молоді.
14. Розлади психіки в період дорослості, осіб похилого та старечого віку.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (пояснення)
90 – 100	A	відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
80 – 89	B	дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
70 – 79	C	добре (загалом правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
60 – 69	D	задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
50 – 59	E	достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
26 – 49	FX	незадовільно (з можливістю повторного складання)
0-25	F	неприйнятно (з обов'язковим повторним курсом)

Зразок екзаменаційного білету

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Освітній рівень <u>другий</u> (магістерський) Спеціальність <u>053 Психологія</u> Навчальна дисципліна <u>Сучасна клінічна психологія</u>	
ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 5	
1. Основні аспекти діяльності клінічного психолога у психіатричній лікарні. 2. Обсесивно-компульсивний невротичний розлад : сутність, критерії діагностики, корекція. 3. Психотерапія хронічного болю. 4. Можливості застосування Шкали самооцінки тривожності Спілбергера-Ханіна у клінічній психології.	
Затверджено на засіданні кафедри загальної та клінічної психології Протокол № _____ від _____ 20____ року.	
Завідувач кафедри _____ Екзаменатор _____	В. П. Москалець М. М. Кулеша-Любінець

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальні теоретичні та методологічні аспекти клінічної психології

Тема 1. Вступ до клінічної психології

Предмет та завдання клінічної психології. Розділи клінічної психології: патопсихологія, нейропсихологія, психосоматика, психологія розладів особистості, неврозологія, психогігієна, психопрофілактика та інші. Завдання клінічної психології у сфері освіти. Завдання клінічної психології у сфері охорони здоров'я. Завдання клінічної психології у соціальній сфері. Історія становлення клінічної психології. Сучасні проблеми клінічної психології України та за кордоном. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 р.

Тема 2. Норма та патологія, здоров'я та хвороба у клінічній психології

Поняття норми в клінічній психології, види норми. Патологія та розлад в клінічній

психології: співвідношення понять. Критерії психічного розладу. Зміст поняття «здоров'я» в клінічній психології. Негативне, позитивне, загальне визначення здоров'я. Критерії психічного здоров'я за ВООЗ. Рівні психічного здоров'я. Розуміння хвороби у клінічній психології. Конструкт хвороби. Біомедична та біопсихосоціальна модель хвороби. Поняття «інвалідність» як крайня форма патології. Класифікації розладів психіки та поведінки (МКХ-10, DSN-V). Симптоми та синдроми психічних розладів. Патопсихологічні реєстр-синдроми: шизофренічний, афективно-ендогенний, олігофренічний, екзогенно-органічний, ендогенно-органічний, особистісно-аномальний, психогенно-психотичний, психогенно-невротичний.

Тема 3. Методологія та основні методи клініко-психологічного дослідження

Нозологічна та описово-феноменологічна парадигми діагностики хвороби. Діагностичні принципи-альтернативи розмежування психологічних феноменів і психопатологічних симптомів. Мета та основні завдання клініко-психологічного дослідження. Структура клініко-психологічного дослідження. Особливості проведення клініко-психологічного інтерв'ю. Метод аналізу історії життя особи (анамнез). Суб'єктивний та об'єктивний анамнез. Метод спостереження за поведінкою особи в клінічній психології. Метод генеограми у клінічній психології. Поняття про клініко-психологічний експеримент.

Змістовий модуль 2. Спеціальні теоретичні та прикладні аспекти клінічної психології

Тема 4. Межові розлади особистості. Невротичні розлади

Поняття про «стрес», «стресостійкість», «копінг-стратегії», «механізми психологічного захисту», «інвалідність», «стигма», «інклюдія». Загальний адаптаційний синдром (за Г. Сельє). Загальне поняття про невротичні розлади. Невротичні реакції, невротичні стани і невротичний розвиток особистості. Психодинамічна теорія розвитку невротичних розладів. Когнітивно-поведінкова теорія розвитку невротичних розладів. Критичний вік розвитку невротичних розладів. Неправильний стиль виховання як чинник формування невротичного розладу. Класифікація невротичних розладів за МКХ-10. Фобічний розлад. Генералізований тривожний розлад. Дисоціативний (конверсійний) розлад. Обсесивно-компульсивний розлад. Панічний розлад. Неврастичність. Особливості діагностики та корекції невротичних розладів.

Тема 5. Психосоматичні розлади

Визначення поняття «психосоматичні розлади», «соматопсихічні розлади». Психосоматичні співвідношення в межах норми. Чинники розвитку психосоматичних розладів. Класифікація психосоматичних розладів (за Чабаном О., Хаустовою О.)

Тема 6. Гострий стресовий розлад та посттравматичний стресовий розлад

Ознаки гострого стресового розладу. Етапи переживання ГСР. Поняття та чинники розвитку посттравматичного стресового розладу. Види посттравматичного стресового розладу. Критерії діагностики посттравматичного стресового розладу за МКХ-10 і DSM-V. Сучасні критерії діагностики та види психотерапії посттравматичного стресового розладу.

Тема 7. Розлади особистості

Акцентуації характеру особистості : сутність, класифікація. Загальна характеристика розладів особистості. Критерії діагностики розладів особистості. Чинники виникнення розладів особистості. Класифікація розладів особистості за МКХ-10, їх основні характеристики. Основи діагностики та психотерапії розладів особистості.

Тема 8. Психологія хворого та лікувального середовища

Психологія хворого. Медико-психологічні особливості сучасного хворого. Суб'єктивна та об'єктивна важкість захворювання. Поняття про внутрішню картину хвороби. Складові внутрішньої картини. Типи хвороб за їх значенням для особи та відповідні реакції на звістку про хворобу (за З.Д.Ліповскі). Типи психологічного ставлення до хвороби (за А.Лічко, М.Івановим). Форми поведінки особи залежно від психологічної реакції на звістку про хворобу (агравация, симуляція, дисимуляція). Поняття стигми, психологічні підходи до подолання стигматизації. Психологічні особливості лікувального середовища. Поняття про госпіталізм. Психологія медичного працівника. Комунікативні компетентності лікаря. Професійні психічні деформації медичного працівника. Ятрогенія. Особливості взаємовідносин між хворими в лікувальному закладі.

Тема 9. Психологія та психотерапія болю

Поняття та функції болю. Види болю. Чинники інтенсивності больового відчуття. Розуміння болю у психоаналізі. Психосоматична концепція болю Енгеля. Загальна характеристика психічного болю. Рівні та види обезболення. Психотерапія хронічного болю (психоаналіз, когнітивно-поведінкова психотерапія та ін.).

Тема 10. Спеціальна клінічна психологія

Психологія хворих кардіологічного профілю. Зміни психіки у пацієнтів із захворюваннями шлунково-кишкового тракту. Психологічні особливості хворих ендокринологічного профілю. Психологічні особливості осіб із захворюванням органів дихання. Специфіка діяльності клінічного психолога в терапевтичному відділенні. Психологія хворих з акушерською та гінекологічною патологією. Специфіка діяльності клінічного психолога в гінекологічному відділенні. Психологія хворих в доопераційний та післяопераційний період. Специфіка діяльності клінічного психолога в хірургічному відділенні. Психологія хворих з інфекційними захворюваннями. Специфіка діяльності клінічного психолога в інфекційному відділенні. Психологія хворих з косметичними дефектами та дефектами органів чуття. Специфіка діяльності клінічного психолога в дерматологічному відділенні. Психологія хворих з онкопатологією. Специфіка діяльності клінічного психолога з важкими хворими. Психологія хворих з психічним розладами. Специфіка діяльності клінічного психолога в психіатричній лікарні.

Тема 11. Вікова клінічна психологія

Соціальні та біологічні складові нормального та аномального розвитку людини. Розлади психіки і поведінки в немовлячому та ранньому віці (за В.Ковальовим, Д.Ісаєвим). Ознаки розладів спектру аутизму. Ознаки синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю. Ознаки страху у дітей. Психічні та психосоматичні розлади у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Розлади поведінки у підлітків. Психопатологія юності. Розлади психіки в період дорослості, осіб похилого та старечого віку.

Тема 12. Основи психології здоров'я. Психогігієна та психопрофілактика у клінічній психології

Поняття «здоров'я» та його складові. Рівні здоров'я. Психологічні механізми, що забезпечують здоров'я особи. Психічне та психологічне здоров'я: співвідношення понять. Риси психологічно здорової особи (за К.Роджерсом). Поняття про внутрішню картину здоров'я. Особливості «врівноваженої» людини. Психогігієна у клінічній психології. Методи психогігієни. Психогігієна хворого та медичного працівника. Поняття психопрофілактики. Етапи психопрофілактики (первинна, вторинна, третинна). Види психопрофілактики. Універсальна та вибіркова психопрофілактика. Психопрофілактика психічних розладів.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістових тем модуля	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	У тому числі					Усього	У тому числі				
		л	п	Ла б	інд	Ср		л	П	лаб	Інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Загальні теоретичні та методологічні аспекти клінічної психології												
Тема 1. Вступ до клінічної психології	14	2	2			10	13	1	-			12
Тема 2. Норма та патологія, здоров'я та хвороба у клінічній Психології	16	2	4			10	14	1	1			12
Тема 3. Методологія та основні методи клініко-психологічного дослідження	20	4	6			10	15	2	1			12
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	50	8	12			30	42	4	2			36
Змістовий модуль 2. Спеціальні теоретичні та прикладні аспекти клінічної психології												
Тема 4. Межові розлади особи. Невротичні розлади	16	2	4			10	16	2	2			12
Тема 5. Психосоматичні розлади	14	2	2			10	15	1	-			14
Тема 6. Гострий стресовий розлад та посттравматичний стресовий розлад	16	2	4			10	16	1	1			14
Тема 7. Розлади особистості	14	2	2			10	16	1	1			14
Тема 8. Психологія хворого та лікувального середовища	14	2	2			10	15	1	-			14
Тема 9. Психологія та психотерапія болю	12	-	2			10	14	-	-			14
Тема 10. Спеціальна клінічна психологія	14	2	2			10	17	2	1			14
Тема 11. Вікова клінічна психологія	14	2	2			10	14	-	-			14
Тема 12. Основи психології здоров'я. Психогігієна та психопрофілактика у клінічній Психології	16	2	4			10	15	-	1			14
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	130	16	24			90	138	8	6			140
Усього годин	180	24	36			120	180	12	8			160

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Вступ до клінічної психології	2	-
2	Норма та патологія, здоров'я та хвороба у клінічній психології	4	1
3	Методологія та основні методи клініко-психологічного Дослідження	4	1
4	Межові розлади особистості. Невротичні розлади	4	2
5	Психосоматичні розлади	2	-
6	Гострий стресовий розлад та ПТСР	4	1
7	Розлади особистості	2	1
8	Психологія хворого та лікувального середовища	2	-
9	Психологія та психотерапія болю	2	-
10	Спеціальна клінічна психологія	2	1
11	Вікова клінічна психологія	2	-
12	Основи психології здоров'я. Психогігієна та психопрофілактика у клінічній психології	2	1

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Спостереження як метод клініко-психологічного дослідження	2	-
2	Основи психології здоров'я. Психогігієна та психопрофілактика у клінічній психології	2	1

Самостійна робота

Семестр / тема	Зміст самостійної роботи	Обсяг (год.) денна форма/ заочна форма	Форма контролю	Тиждень, на якому здійснюється контроль	Кількість балів
I/1	Тема 1. Вступ до клінічної психології -підготувати термінологічний словник основних понять клінічної психології; -опрацювати класифікацію розладів психіки та поведінки МКХ-10.	10/12	конспект	2	1
I/2	Тема 2. Норма та патологія, здоров'я та хвороба у клінічній психології - опрацювати Концепцію розвитку охорони психічного здоров'я в Україні та період до 2030 р. і Заходи до неї. - підготувати есе на тему: «Сучасні проблеми охорони психічного здоров'я в Україні та за кордоном».	10/12	есе	3	1

I/5	<p>Тема 5. Психосоматичні розлади</p> <p>- опрацювати уніфікований клінічний протокол медико-психологічної допомоги при депресії (Режим доступу: http://moz.gov.ua/docfiles/dn_2014_1225_1003dod.pdf).</p> <p>- Дати письмову відповідь на питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Що таке депресія і яка розповсюдженість в Україні і за кордоном? 2) Які критерії дозволяють віднести особу до групи ризику? (с. 37, протокол) 3) Яка класифікація та критерії діагностики великого депресивного розладу (DSM-V) і депресивного епізоду (МКХ-10)? (с.38, протокол) 4) Які психологічні методики застосовують для скринінгу депресії? 5) Які методи психотерапії є доказовими? 6) Які заходи психоосвіти потрібно застосовувати при лікуванні депресії? 	10/14 1	конспект	7	1
I/6	<p>Тема 6. Гострий стресовий розлад та ПТСР</p> <p>- законспектувати три психотехніки роботи з ПТСР : 1) Мюллер М. Якщо ви пережили психо-травмуючу подію / пер. з англ.. Д.Бусько, наук. ред.. К.Явна (Серія «Сам собі психотерапевт»). – Львів: Вид-во УКУ : Свічадо, 2014.- 120 с. 2) Протокол з діагностики та терапії ПТСР NICE [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ipz.org.ua/index.php/vydavnytstvo/94-knyhy-3/190-protokoly-z-diahnostyky-ta-terapii-ptsr-nice-2</p> <p>3) Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса / Н.В.Тарабрина. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.</p>	10/14	конспект	8	1

I/7	<p>Тема 7. Розлади особистості -оформити співвідношення розладів особистості за МКХ-10 і видів психопатій у вигляді таблиці; законспектувати один з клінічних випадків розладу особистості з художньої чи науково літератури (Еникеева Д. Д. Популярные основы психиатрии [Леонгард К. Акцентуированные личности [Электронный ресурс] / К. Леонгард. – К., 1981. – 389с. – Режим доступу: http://www.klex.ru/l/; Электронный ресурс] /Д. Д. Еникеева. – Д., 1997. – 432 с. – Режим доступу: http://www.klex.ru/cso)</p>	10/14	конспект	9	1
I/8	<p>Тема 8. Психологія хворого та лікувального середовища - здійснити аналіз психологічних особливостей осіб з психічними розладами на прикладах, взятих з художніх фільмів Для цього слід обрати три фільми зі списку і написати психологічне есе. В есе потрібно вказати вік героя; психологічний феномен, що представлений у поведінці героя фільму (описати конкретні ситуації, що це підтверджують); причини формування феномену; соціальну ситуація розвитку; методи психологічного впливу, що можна порекомендувати у цьому випадку. Список фільмів: - Винні зірки (The Fault in Our Stars, 2014) - Все ще Еліс (Still Alice, 2014) - Хороші діти не плачуть (2012) - Брати (Brothers, 2009) - Сібілла (Sybil, 2007) - Ігри розуму (A Beautiful Mind, 2001) - Краще не буває (As Good as It Gets, 1997) - Достукатись до небес (Knockin' on Heaven's Door, 1997) - Пролітаючи над гніздом зозулі (One Flew Over the Cuckoo's Nest, 1975)</p>	10/14	конспект	9	2

I/9	<p>Тема 9. Психологія та психотерапія болю.</p> <p>- законспектувати питання теми:</p> <p>1) Конечный Р, Психология в медицине [Электронный ресурс] / Конечный Р, Боухал М. – Прага : Авиценум, 1983. – 405 с. – Режим доступа: http://vprosvet.ru/biblioteka/bol/</p> <p>2) Хроническая боль как психосоматическая проблема /О.Г. Сыропятов, Н.А Дзеружинская., С.С. Яновский, О.П. Яновская. – К.: Наук. світ. – 2005.</p>	10/14	конспект	10	1
I/10	<p>Тема 10. Спеціальна клінічна психологія</p> <p>- законспектувати питання семінару: 1) Никоненко Ю.П. Клінічна психологія: навчальний посібник [Електронний ресурс] / Укл. Ю. П. Никоненко. – Київ : КНТ, 2016. – С.269-295, 320-358. – Режим доступа: http://culonline.com.ua/Books/klinychna_psychologia.pdf 2) Конечный Р, Психология в медицине [Электронный ресурс] / Конечный Р, Боухал М. Прага : Авиценум, 1983. 405 с. Режим доступа: http://vprosvet.ru/biblioteka/hirurgi</p>	10/14	конспект	10	1
I/11	<p>Тема 11. Вікова клінічна психологія</p> <p>- законспектувати питання теми з книг Федосова Л.О. Клінічна психологія: навчальний посібник / Л. О. Федосова. – К., 2013. – С.201-224; Никоненко Ю.П. Клінічна психологія: навчальний посібник [Електронний ресурс] / Укл. Ю. П. Никоненко. – Київ : КНТ, 2016. – С. 310-318. – Режим доступа: http://culonline.com.ua/Books/klinychna_psychologia.pdf</p>	10/14	конспект	11	1
I/12	<p>Тема 12. Основи психології здоров'я. Психогігієна та психопрофілактика в клінічній психології</p> <p>- провести захід просвітницького спрямування з питань збереження психічного здоров'я та психологічного благополуччя.</p>	10/14	конспект заходу	12	3
Разом		120/160			20

ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Навчальна дисципліна «Сучасна клінічна психологія» передбачає використання мультимедійного обладнання.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Кулеша-Любінець М.М. Сучасна клінічна психологія. Силабус (електронне видання). Івано-Франківськ, 2020.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Галецька І. Клініко-психологічне дослідження: навч. посібник / Інна Галецька. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 242 с.
2. Клінічна психодіагностика: практикум / Редактор-упорядник проф. М.В.Миколайський. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. 228 с.
3. Клінічна психологія: словник-довідник / Авт.- уклад. С. В. Діденко К.: Академвидав, 2012. 320 с.
4. Максименко С. Д. Медична психологія / [Максименко С.Д., Цехмістер Я.В., Коваль І. А., Максименко К. С.]; за заг. ред. С. Д. Максименка К., 2014. 520 с.
5. Мушкевич М. І. Клінічна психодіагностика: методичні рекомендації для студентів ф-ту психол / М. І. Мушкевич. Луцьк, 2006. 170 с.
6. Никоненко Ю.П. Клінічна психологія: навчальний посібник [Електронний ресурс] / Укл. Ю. П. Никоненко. Київ : КНТ, 2016. 368с. Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/klinychna_psyhologia.pdf
7. Токман А. А. Психологія способу життя : навч. посіб. Ч. 1. / А. А. Токман, Н. В. Немченко. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. 344 с.
8. Федосова Л. О. Клінічна психологія: навчальний посібник. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. 248 с.
9. Чабан О.С. Психосоматична медицина (аспекти діагностики та лікування) / О.С.Чабан, О.О.Хаустова. К., 2000.
10. Александер Ф. Психосоматическая медицина. Принципы и практическое применение / Пер. с англ. С. Могилевского. М., 2002. 352 с.
11. Блейхер В.М. Патопсихологическая диагностика / В.М. Блейхер, И.В.Крук. – К., 1986. – 280 с.
12. Карвасарский Б.Д. Клиническая психология / Б.Д.Карвасарский. – СПб: Питер, 2004. – 960 с.
13. Карсон Р. Анормальная психология / Р. Карсон, Дж.Батчер, С.Миника. – 11-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 1167 с.
14. Клиническая психология / Под ред. М. Перре, У. Бауманна. – СПб.: Питер, 2002.
15. Конечный Р. Психология в медицине [Електронний ресурс] / Конечный Р, Боухал М. – Прага : Авиценум, 1983. – 405 с. – Режим доступу: <http://vprosvet.ru/biblioteka/konechnyj-bouhal-psihologiya-v-medicine/>

16. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: Практическое руководство. – М: «Медпресс», 1998. – 592 с.
17. Репина Н.В. Основы клинической психологии / Репина Н.В., Воронцов Д.В., Юматова И.И. – Ростов н/Д: Феникс, 2003. – 480 с.
18. Соммерз-Фланаган Дж. и Р. Клиническое интервьюирование. – М., 2006. – 672 с.

Допоміжна:

19. Белей М. Д. Основи діагностичної психології / М. Д. Белей, Л. Д. Тодорів. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2008. – 296 с.
20. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006 – 338 с.
21. Горбунова В. В. та ін. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навчальний посібник / Горбунова В. В., Карачевський А. Б., Климчук В. О., Нетлюх Г. С., Романчук О. І. – Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. – 91 с.
22. Гоян І. М. Методи діагностики психічного розвитку дітей / І. М.Гоян, А. А. Палій // За ред. А. А. Палія. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. – 652 с.
23. Закон України про психіатричну допомогу. – К. : Сфера, 2000. – 50 с.
24. Комінко С. Б. Кращі методи психодіагностики: навч. посіб. / С. Б. Комінко, Г. В. Кучер. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 406 с.
25. Кулеша-Любінець М. М. Вплив фізичного Я-образу на стресостійкість чоловіків зрілого віку з цукровим діабетом [Електронний ресурс] / М. Кулеша-Любінець, М. Петрів // Матеріали ХХХІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії» (Переяслав-Хмельницький, 29-30 жовтня 2016 р.) — Режим доступу : <http://conferences.neasmo.org.ua/uk/conf/35/cat/11.> - С. 80-83.
26. Кулеша-Любінець М. М. Особливості копінг-стратегій в осіб з ішемічною хворобою серця [Електронний ресурс] / М. Кулеша-Любінець // Збірник наукових праць: психологія Вип. 21. – Івано-Франківськ, 2016. – С.134-141. – Режим доступу: [http://www.journals.pu.if.ua/index.php/psp/article/view/1424/0.](http://www.journals.pu.if.ua/index.php/psp/article/view/1424/0)
27. Кулеша-Любінець М. М. Професійно-розвивальна практика у лікувально- профілактичних закладах : програма та методичні рекомендації / М. М. Кулеша- Любінець. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2015. – 64 с.
28. Максимова Н. Ю. Основи дитячої патопсихології: навч. посіб. / Н. Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна, В. С. Піскун. – К.: Главник, 2008. – 158 с.
29. Міжнародний класифікатор хвороб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародний_класифікатор_хвороб.](https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародний_класифікатор_хвороб)
30. Москалець В. П. Особливості використання методу проективного тематичного малюнка в роботі перинатального психолога при підготовці вагітних до пологів / В. П. Москалець, М. Б. Гасюк, О. Ю. Іщук, Г. С. Шевчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – №12. – С.38-45.
31. Москалець В. П. Психічне вигорання – реальність чи вигадка? / В. П. Москалець, Т. Колтунович // Практична психологія та соціальна робота. – 2012. – №1. – С.58-65.
32. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію / пер. з англ.. Д.Бусько, наук. ред.. К.Явна (Серія «Сам собі психотерапевт»). – Львів: Вид-во УКУ : Свічадо, 2014. – 120 с.
33. Протокол з діагностики та терапії ПТСР NICE [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ipz.org.ua/index.php/vydavnytstvo/94-knyhy-3/190-protokoly-z-diahnostyky-ta-terapii-ptsr-nice-2>
34. Романчук О. Сім'я що зцілює: Основи терапевтичного батьківства дітей, що зазнали

- скривдження та емоційного занедбання. Путівник для прийомних батьків і не тільки [Електронний ресурс] / О. Романчук. – Режим доступу: <http://ipz.ucu.edu.ua/books/healing-family>.
35. Селюцький А. І. Психопатологія дитячого віку / А. І. Селюцький. – К., 1997. – 295 с.
  36. Синапсис діагностичних критеріїв DSM-V та протоколів NICE для діагностики та лікування основних психічних розладів у дітей та підлітків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipz.org.ua/index.php/vydavnytstvo/94-knyhy-3/190-protokoly-z-diahnostyky-ta-terapii-ptsr-nice-2>.
  37. Уніфікований клінічний протокол первинної вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної психології. Депресія [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://moz.gov.ua/docfiles/dn_20141225_1003dod.pdf
  38. Ферреро Б. 365 коротких історій для душі / Бруно Ферреро. – Львів: Свічадо, 2012. – 456с.
  39. Шевцова О. Особливості валеонастанов як детермінант психологічного здоров'я особистості у дорослому віці [Електронний ресурс] / О. Шевцова. – Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Серія: Психологічні науки – 2 (103). – 2012. – С. 178-181. – Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/964/1/O_Shevtsova_JCHNPU%28PS%29_103_IPPO.pdf
  40. Щотка О.П. Вікова психологія: практикум: Навчально-методичний посібник / О. П. Щотка. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя, 2006. – 307 с.
  41. Ананьев В.А. Практикум по психологии здоровья. Методическое пособие по первичной специфической и неспецифической профилактике / В. А. Ананьев. – СПб., 2007. – 320 с.
  42. Антропов Ю. Ф. Психосоматические расстройства и патологические привычные действия у детей и подростков / Ю. Ф. Антропов, Ю. С.Шевченко. – М.: ИИП, 1999.
  43. Айви А. Е. и др. Психологическое консультирование и психотерапия. Методы, теории и техники: практическое руководство / Айви А. Е., Айви М. Б., Саймен-Даунинг Л. – М., 1999.
  44. Антропов Ю.А. Основы диагностики психических расстройств : рук. для врачей / Ю. А. Антропов, А. Ю. Антропов, Н. Г. Незнанов. — М., 2010. – 384 с.
  45. Большаков В. Ю. Психотренинг. Социодинамика, игры, упражнения / В. Ю. Большаков. – СПб., 1996. – 379 с.
  46. Бриш К. Х. Терапия нарушения привязанности: от теории к практике / К. Х. Бриш – М.: Когито-Центр, 2012. – 316 с.
  47. Бурно М. Е. Клиническая психотерапия. Изд. 2-е, доп. и перераб. – М.: Академический Проект; Деловая книга, 2006. – 800 с.
  48. Бурлачук, Л.Ф. Психология жизненных ситуаций / Л.Ф. Бурлачук, Е.Ю. Коржова. – М.: Медицина, 1998. – 263 с.
  49. Буянов М. И. Ребенок из неблагополучной семьи: Записки дет. психиатра: Кн. для учителей и родителей / М. И. Буянов. – М.: Просвещение, 1988. – 207 с.
  50. Венгер А. Л. Психологические рисуночные тесты: Иллюстрированное руководство / А. Л. Венгер. – М., 2003.
  51. Гарбузов В. И. Практическая психотерапия / В. И. Гарбузов. – СПб.: Сфера, 1994.
  52. Гройсман А. Л. Клиническая психология, психосоматика и психопрофилактика: Монография / А. Л. Гройсман. – М., 2002. – 452 с.
  53. Эда Ле Шан Когда ваш ребенок сводит вас с ума / Эда Ле Шан. – С.-Пб : Прайм-Евроснак, 2005.
  54. Еникеева Д. Д. Популярныe основы психиатрии [Електронний ресурс] /Д. Д. Еникеева. – Д., 1997. – 432 с. – Режим доступу: <http://www.klex.ru/cso>
  55. Захаров А. И. Происхождение детских неврозов и психотерапия / А. И. Захаров. – М.,

2006.

56. Зейгарник Б. В. Патопсихология / Зейгарник Б. В. – М., 1986.
57. Исаев Д. Н. Детская медицинская психология. Психологическая педиатрия / Д. Н. Исаев. – СПб.: Речь, 2004. – 348 с.
58. Кабанов М. М. Методы психологической диагностики и коррекции в клинике / Кабанов М. М., Личко А. Е., Смирнов В. М. – Л: Медицина, 1983. – 312 с.
59. Коломинский Я.П. Психическое развитие детей в норме и патологии : психологическая диагностика, профилактика и коррекция / Я.П.Коломинский, Е.А.Панько, С.А.Гумнов. – СПб.: Питер, 2004. – 480 с.
60. Кондрашихина О.А. Психогенетика: учебное пособие / О.А.Кондрашихина. – К., 2014. – 168 с.
61. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг, Д. Бокум. – СПб., 2005. – 940 с.
62. Лакосина Н.Д. Медицинская психология / Н.Д.Лакосина, Г.К.Ушаков. – М., 1984. – 272с.
63. Леонгард К. Акцентуированные личности [Электронный ресурс] / К. Леонгард. – К., 1981. – 389с. – Режим доступа: <http://www.klex.ru/ll>.
64. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у детей и подростков / А. Е. Личко. – Л.: Медицина, 1983.
65. Меш Е. Детская патопсихология. Нарушение психики ребенка / Е.Меш, Д.Вольф. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003.
66. Николаева В. В. Влияние хронической болезни на психику / В. В. Николаева. – М., 1987. – 168 с.
67. Пезешкиан Н. Психосоматическая медицина и позитивная психотерапия / Н. Пезешкиан. – М., 1996.
68. Пограничная психическая патология в общемедицинской практике / Под ред. А. Б. Смулевича. – М.: 2000. – 224 с.
69. Практическая психодиагностика. Методики и тесты // под ред. Д. Райгородского. – Самара: Бахрах-М, 1998. – 672с.
70. Романова Е. С. Графические методы в практической психологии / Е. С. Романова. – СПб.: Речь, 2002. – 416 с.
71. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье. – М.: Прогресс, 1982.
72. Сыропятов О.Г. Психические и поведенческие расстройства при ВИЧ-инфекции и СПИДе: учебное пособие / О.Г. Сыропятов, Н.А.Джеружинская, В.А.Солдаткин и др. – К., СПб., 2013. – 48 с.
73. Соколова Е. Т. Особенности личности при пограничных расстройствах и соматических заболеваний / Е. Т. Соколова, В. В. Николаева. – М., 1995.
74. Спиваковская А. С. Профилактика детских неврозов. Комплексная психологическая коррекция / А. С. Спиваковская. – М.: МГУ, 1988.
75. Справочник по психологии и психиатрии детского и подросткового возраста / Под ред. С. Ю. Циркина. – СПб.: Питер, 1999. – 746 с.
76. Стайнер Дж. Психические убежища. Патологические организации у психотических, невротических и пограничных пациентов / Пер. англ. – М., 2013. – 239 с.
77. Старшенбаум Г. В. Психосоматика и психотерапия : исцеление души и тела / Г.В.Старшенбаум. – М., 2005. – 496 с.
78. Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса / Н.В.Тарабрина. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
79. Фрейд А. Норма и патология детского развития / А. Фрейд. – М., 1990.
80. Харди И. Врач, сестра, больной. Психология работы с больными / И. Харди. – Будапешт, 1988.
81. Холмс Д. Анормальная психология / Д.Холмс. – СПб.: Питер, 2003. – 304с.

82. Хомская Е. Д. Нейропсихология: 4-е издание. – СПб.: Питер, 2005. – 496с:
83. Чистякова М. И. Психогимнастика / Под ред. М. И.Буянова. – М.: Просвещение, 1990. – 128 с.
84. Bezpłatna pomoc psychologiczna i psychoterapeutyczna w Warszawie: Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej Warszawa, 2008. – 31 s.
85. Sek H. Psychologia kliniczna / Sek H. – Warszawa: PWN, 2006 – 2 T.
86. Widiger T. Toward DSM-V and the Classification of Psychopathology / Widiger T., Clark L. – Psychological Bulletin. – 2000. – vol. 126. – № 6. – P. 946-963.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. <http://vprosvet.ru/biblioteka/klinicheskaya-psihologiya/>
2. http://stud.com.ua/28948/psihologiya/klinichna_psihologiya
3. http://culonline.com.ua/Books/klinychna_psyhologia.pdf
4. <http://ulit.inf.ua/klinicheskaya-psihologiya-2.html>
5. <https://postnauka.ru/books/20050>